

Світлана Власенко

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА НАЦИСТСЬКОЇ
НІМЕЧЧИНИ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ
В 1941-1944 рр.: ОГЛЯД ДОКУМЕНТІВ ЦЕНТРАЛЬНОГО
ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ УКРАЇНИ**

Подано огляд документів із фондів Центрального державного архіву громадських об'єднань України, які розкривають політику нацистської Німеччини в соціальній та економічній сферах життя окупованої України періоду Великої Вітчизняної війни.

Ключові слова: Друга світова війна, окупаційний режим, нацистська Німеччина, соціально-економічна сфера, документ, ЦДАГО України, огляд.

Представлен обзор документов из фондов Центрального государственного архива общественных объединений Украины, раскрывающих политику нацистской Германии в социальной и экономической сферах жизни оккупированной Украины периода Великой Отечественной войны.

Ключевые слова: Великая Отечественная война, оккупационный режим, нацистская Германия, социально-экономическая сфера, документ, ЦГАОО Украины, обзор.

The article reviews the documents from the Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, revealing the politics of Nazi Germany in social and economic spheres of life of the occupied Ukraine during World War II.

Key words: World War II, the occupation regime, Nazi Germany, the socio-economic sphere, a document, the Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, a review.

У сучасній історичній науці спостерігається зосередження уваги на розкритті складних і суперечливих процесів Великої Вітчизняної війни, які й до сьогодні є актуальними та потребують нових досліджень. Досягти цього вдається, передусім, завдяки введенню до наукового обігу невідомих до цього часу документальних матеріалів. Як наслідок, історіографія поповнюється новими цікавими працями, однією з характерних рис яких є залучення широкого масиву архівних документів, що сприяє поступовому заповненню існуючих прогалів в історії Великої Вітчизняної війни.

Одним із осередків документальних джерел періоду Великої Вітчизняної війни є Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). Частина матеріалів, що зберігаються у фондах даного архіву, була опублікована в низці збірок документів ще в радянський період¹. І хоча для них є характерним надання переваги висвітленню загальних засад політики окупаційної влади на захопленій території України, боротьби підпільного і партизанського рухів опору

та заподіяних матеріальних збитків, все ж, документи містять й цінну інформацію щодо соціально-економічної політики. Серед видань, які побачили світ у часи незалежності України, переважає регіональний та проблемний підходи. Наприклад, документи ЦДАГО України увійшли до збірників з історії окупації міста Києва, трагедії Бабиного Яру, концтабору в м. Славути та ін.²

Проте, обсяг опублікованих документів з фондів ЦДАГО України є зовсім незначним. Величезний масив матеріалів залишається об'єктом дослідження лише вузького кола науковців. Зважаючи на це, постає завдання здійснення огляду джерельної бази з фондів ЦДАГО України з питань політики нацистської Німеччини на окупованій території України, зокрема, в соціально-економічній сфері.

У свій час у ЦДАГО України була проведена велика робота з цього напрямку. Так, у 2001 р. вийшов друком путівник по фондах архіву, в основній частині якого дається коротка характеристика документів, що дозволяє визначитися із фондами, які містять джерела періоду окупації³. У 1998 р. працівниками архіву підготовлено тематичний покажчик з посиланнями на номери фондів, описів та справ. Серед низки питань, виділених розробниками, він містить і розділ, що стосується окупаційного режиму на території України⁴. Сприяє введенню до наукового обігу нових джерел із зазначеної теми й покажчик по фондах центральних та обласних архівів України, що вийшов друком у 2006 р.⁵ Крім того, в архіві ведеться робота з підготовки оглядів, збірників та добірок документів з різноманітних проблем історії Великої Вітчизняної війни⁶.

Однак, при наявності згаданих видань залишається актуальним розмежування та аналіз архівних документів, що містять інформацію про окремі аспекти окупаційного режиму на території України, зокрема й соціально-економічної політики. Загалом же документи періоду нацистської окупації (1941–1944 рр.) у ЦДАГО України представлені у низці фондів.

Одним із найбільш наповнених документами окупаційного періоду є фонд № 166 – «Комісія з питань історії Великої Вітчизняної війни Академії наук УРСР» (описи 2, 3). Комісія діяла впродовж 1943–1950 рр. при відділі пропаганди і агітації Центрального комітету Комуністичної партії (більшовиків) України (ЦК КП(б)У) та займалася збиранням і узагальненням матеріалів періоду війни. Накопичені в ході роботи Комісії документи були передані до архіву Інституту історії партії ЦК Компартії України (нині – ЦДАГО України) в 1950 р., 1961 р. та 1971 р. і сформовані в окремий фонд.

Зібрані Комісією джерела, різнопланові як за походженням так і за тематикою, містять інформацію про політику окупаційної влади у соціальній та економічній сферах життя українського суспільства. Серед них є матеріали цивільних та військових окупаційних органів влади, командування Вермахту, німецької поліції, СС, українських допоміжних органів влади, що діяли на території України. Це – директиви, накази, розпорядження, інструкції, звернення, оголошення, інформаційні пові-

домлення, які стосуються різноманітних питань соціально-економічної політики окупаційної влади. Вони ілюструють заходи з налагодження роботи сільського господарства та промисловості, реформування аграрного сектора, організації освіти, судочинства, торгівлі, функціонування податкової системи та системи державних поставок, пограбування та використання місцевого населення, дії системи покарань та заохочень тощо⁷.

Так, у спеціальних директивах, об'єднаних під назвою «Коричнева папка» А. Розенберга, міститься інформація з питань організації та функціонування системи адміністративного управління на території України та взаємовідносин окупаційних органів влади, організації господарства та податкової системи, судового устрою та діяльності судових органів, вирішення соціальних і фінансових питань, дієвості пропаганди та роботи преси тощо⁸.

У спеціальних директивах, зосереджених у так званій «Зеленій папці» Г. Герінга, йдеться про управління та використання економіки окупованих східних областей⁹. Ці директиви з'явилися у червні 1941 р. і мали слугувати «для орієнтації військового керівництва та військово-економічних інстанцій в галузі економічних завдань у захоплених східних областях», а від 3 липня 1941 р. вони стали обов'язковими і для областей, що мали увійти під юрисдикцію цивільних органів влади. Фактично, це була розгорнута програма економічного забезпечення Німеччини шляхом жорсткого визиску та пограбування окупованих територій, в першу чергу України. Директиви «Зеленої папки» стосувалися структури та функцій військово-господарських органів, а також визначали основні економічні завдання, що ставилися перед військовим командуванням та господарськими організаціями. При реалізації цих розпоряджень передбачалося: «негайне та повне використання окупованих областей в інтересах Німеччини», «здійснення цілковитого продовольчого забезпечення німецьких військ», «отримання для Німеччини якомога більше продовольства та нафти» тощо.

Як відомо, у планах нацистських керівників України відводилася роль економічного додатку Третього рейху, а тому значна увага приділялася саме організації праці місцевого населення окупованих областей. Так, дане питання в Рейхскомісаріаті Україна регулювалося постановою рейхскомісара Е. Коха з посиланням на наказ А. Розенберга «Про обов'язкове запровадження трудової повинності» від 5 серпня 1941 р.¹⁰; оголошенням окружних комісарів про введення трудової повинності та обов'язкову реєстрацію в Бюро праці¹¹ та ін.

Значна кількість документів стосується питань аграрної політики, адже, за задумом окупантів, Україна мала перетворитися на суто сільськогосподарський регіон. У фонді зберігаються текст закону А. Розенберга «Про новий аграрний порядок»¹², директиви «Основні положеннях для проведення аграрного порядку в 1943 році»¹³ та ін.

Більш конкретні вказівки стосовно реалізації аграрної реформи містять «Директивні вказівки рейхскомісара України про ведення землев-

порядних робіт під час створення хліборобських спілок» від 16 травня 1942 р.¹⁴, «Зразковий статут хліборобської спілки»¹⁵, «Інструкція з організації роботи в хліборобській спілці»¹⁶, інші інструкції з вирішення земельного питання в контексті «аграрного закону» А. Розенберга¹⁷. У справі № 144 згаданого фонду містяться цінні статистичні дані щодо результатів реалізації аграрного закону на окупованій території України¹⁸.

Функціонування податкової системи простежується в документі з оригінальною назвою «Тимчасове розпорядження про побирання податків та інших грошових данин на території райхскомісара для України» від 21 жовтня 1941 р. Особливо цінною для дослідження є тарифна таблиця для обчислення прибуткового податку з населення, що міститься при ньому¹⁹. Положення даного розпорядження Е. Коха були доведені до відома окупованого населення у вигляді оголошення²⁰. Так, встановлювалися наступні стягнення: податок від продажу товарів; податок від безтоварних торговельних операцій; виплата прибутків від державних підприємств; прибутковий податок від колгоспів (крім господарств колгоспів, які були передані для ведення приватного господарства); прибутковий податок від підприємств і організацій кооперативної системи, від підприємств суспільних організацій; прибутковий податок від населення; плата за наймання помешкання (чинш); оплата на підтримання народного здоров'я тощо.

Одним із останніх документів окупаційної влади стосовно оподаткування є копія розпорядження рейхскомісара України Е. Коха генералкомісарам Волині, Поділля, Києва та Миколаєва з оригінальною назвою «Про тверде обложення 1944/45 рр.», датованого 21 лютого 1944 р. У цьому документі йдеться про збір сільськогосподарського врожаю 1944 р., порядок та розрахунок обкладання податком за різними видами сільськогосподарських культур і сільськогосподарської продукції²¹.

У документах містяться також окремі статистичні дані про кількість вивезеної з України сільськогосподарської продукції, результати заготівельних кампаній тощо. Так, у справі № 8 є відомості, що свідчать про хід заготівельної кампанії на території дистрикту «Галичина», ціни на базарах у м. Львові та ін.²²

Вирішення питання громадського порядку ілюструють накази регіональних органів влади. Так, наказ начальника Української національної народної міліції по Кам'янському району від 10 січня 1942 р. стосується врегулювання переміщення місцевого населення, бійок, самогоноваріння тощо²³. Види покарань, злочинів та санкцій, спорів у цивільних справах, процесуальні норми тощо зазначені в Тимчасових правилах про підсудність і порядок розгляду судових справ на території м. Суми, затверджених постановою Сумської міської управи від 10 грудня 1941 р.²⁴

У документах місцевих органів влади простежуються окремі аспекти політики у сфері шкільної освіти. Серед них: копія правил приймання до початкових шкіл, розроблених відділом освіти та пропаганди м. Суми²⁵; розпорядження стосовно вилучення радянських книжок зі шкільного обігу²⁶, наказ генерального комісара Миколаєва, датований січнем 1942 р., щодо закриття всіх шкіл через брак палива²⁷ та ін.

У фонді № 166 досить повно представлено політику щодо використання українського населення на примусових роботах у Німеччині: накази, розпорядження, оголошення окупаційних органів влади про вербування громадян для відправлення в Німеччину та списки осіб, які підлягали відправленню²⁸; листи вивезених до Німеччини громадян²⁹. Так, у «Загальних вказівках про вербування та використання робочої сили Сходу», датованих 20 лютого 1942 р., окремий розділ стосується так званих «старих» територій СРСР, у тому числі й України³⁰. В ньому йдеться про організацію роботи з вербування окупованого населення, питання транспортування, використання робочої сили, побутового забезпечення, охорони, поліцейського обліку тощо.

Певний інтерес викликають і добірки публікацій в окупаційній пресі, розраховані для практичного використання на території України в агітаційно-пропагандистській сфері. Так, у справі № 145, опису 3 вміщено добірку статей та звернень нацистських лідерів до населення окупованих областей України, що були видрукувані в «Німецькій українській газеті», яка виходила в м. Берліні. Наприклад, у розмові з рейхскомісаром України Е. Кохом з нагоди річниці перебування німецьких військ на українській території, опублікованій у номері від 18 серпня 1942 р., йшлося про результати господарювання німців у аграрній сфері, види на врожай 1942 р., використання української молоді на роботах в Німеччині, політику щодо фольксдойче тощо³¹; у його ж статті в номері від 22 серпня 1942 р. повідомлялося про розвиток в окупованих областях України ремісництва, промисловості, транспорту тощо³².

Важливим джерелом є також стенограми бесід, щоденники, спогади про окупаційний режим колишніх в'язнів концтаборів³³ та громадян, які проживали або тимчасово перебували на окупованій території України³⁴. Вони містять цінну інформацію про заходи окупаційної влади в економічній та соціальній сферах, критичне використання якої дозволяє заповнити існуючі прогалини при вивченні окремих аспектів політики нацистської Німеччини в окупованій Україні.

Додатковим джерелом для вивчення заявленої тематики є матеріали (копії актів, звітів, висновків, зведень та ін.) комісії з розслідування злочинів і встановлення завданих нацистськими окупантами збитків³⁵. В них можна віднайти інформацію про злочини щодо радянських військовополонених і мирного населення, створення концтаборів і гетто; кількість спалених населених пунктів, знищених цивільних громадян, примусово відправлених на роботи до Німеччини; збитки, завдані народному господарству України тощо.

Ще один комплекс документів про окупаційний режим зосереджений у фонді № 57 «Колекція документів з історії Комуністичної партії України». Зокрема, в описі № 4 «Документи періоду Великої Вітчизняної війни» вміщено копії перекладів німецьких документів, надісланих до архіву впродовж 1944–1975 рр. Центральним партійним архівом Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС, Центральним архівом Міністерства оборони СРСР, Комітетом державної безпеки при Раді Міністрів

УРСР, центральними і обласними партійними та державними архівами України³⁶. Документи стосуються всіх «окупаційних зон», на які була поділена територія України – областей, що підпадали під юрисдикцію рейхскомітаріату «Україна», які підпорядковувалися вермахту, а також тих, що перебували під румунською владою³⁷ та входили до складу Польського генерал-губернаторства³⁸.

Серед матеріалів є копії документів вищого командування вермахту, цивільних органів окупаційної влади, спецслужб – розпорядження, донесення, звіти, повідомлення, телеграми. В них міститься інформація про становище в Україні та заходи в економічній і соціальній сферах життя; настрої місцевого населення та його ставлення до німців; забезпечення продовольством Вермахту та Третього рейху, вербування населення на роботи до Німеччини тощо.

Так, у донесеннях органів поліції безпеки та СД на окупованій території, що в основному висвітлювали питання становища населення, підпільної роботи, партизанського руху опору та боротьбу з ними, також можна віднайти й окремі згадки про економічне становище на окупованій території, заходи в промисловості та сільському господарстві, соціальну політику, вербування молоді для роботи в Німеччині, настрої місцевого населення, ціни на продукти харчування та ін.³⁹.

Більш повну інформацію про економічне становище на території України та використання місцевих трудових ресурсів містять звіти, доповідні записки, інформаційні повідомлення рейхскомісара України Е. Коха, а також численних господарських організацій, інспекцій, місцевих органів влади, які направлялися до відома рейхскомісарові⁴⁰. Зокрема, вони стосуються питань роботи господарських та інших організацій щодо забезпечення продовольством вермахту і вивезення сільськогосподарської продукції, промислового обладнання, заліза, вугілля тощо; становища та розвитку вугільної, енергетичної галузей промисловості; заходів у сільському господарстві, в тому числі й стосовно впровадження «нового земельного ладу»; стягнення податків на окупованій території, збору в місцевого населення зимового одягу для німецької армії; вивезення українців на роботи в Німеччину та ін. Наприклад, заходи з використання промисловості України розкриває дослідження Інспекції промисловості стосовно добування вугілля та електроенергії в Україні на опалювальний сезон, датоване 26 листопада 1941 р. У ньому йшлося про можливість та перспективи добування електроенергії та вугілля в Україні, а також про потреби в них Вермахту і Рейху⁴¹.

Зберігаються у фонді й документи, які подають інформацію про політику в освітній, науковій, культурній сферах, у тому числі й про вивезення в Німеччину книг із українських бібліотек, архівних документів, музейних експонатів, кінокартин⁴². Так, директивою рейхскомісара України Е. Коха від 24 жовтня 1942 р., адресованою генералкомісарам Луцька, Житомира, Кисва, Миколаєва, Дніпропетровська та Мелітополя, регламентувалася діяльність шкіл та інститутів у рейхскомісаріаті «Україна», у тому числі й навчальних закладів «університетського типу» в Києві

та Вінниці. У директиві давалися вказівки щодо закриття всіх шкіл та інститутів, у яких навчалися учні старше 15 років, а всіх викладачів та учнів цих закладів (незалежно від статі) рекомендувалося відправити в робочі групи до Німеччини. Дозволялися лише 4-х річні школи, та й то за умови, якщо вони мали в своєму розпорядженні допущені навчальні матеріали та вчительські кадри. Крім того, йшлося і про дослідні установи з німецьким керівництвом та без українських студентів, які могли діяти на території України лише з особистого дозволу рейхскомісара⁴³.

Питання щодо ідеологічної та пропагандистської роботи окупаційних властей розкриваються в розпорядженнях та інструкціях рейхскомісара України Е. Коха⁴⁴. Так, існування преси на окупованій території України та цензури в даній сфері регулювали директиви рейхскомісара України генералкомісарам Брест-Литовська, Житомира, Києва, Миколаєва, Дніпропетровська від 18 лютого 1942 р. Директиви регулювали питання щодо ведення української преси, контролю та цензури; визначали головні напрямки публікацій тощо. Загалом же, преса мала стати «виключно засобом впливу на населення відповідно з указаними рейхскомісаріатом політичними і культурними цілями»⁴⁵.

Пласт документів, що розкриває економічну та соціальну політику на окупованій території України, зберігається також у фонді № 1 «Центральний комітет Компартії України» – документи особливого сектору, організаційно-інструкторського та загального відділів, відділу організаційно-партійної роботи, відділу агітації та пропаганди й ін. (описи № 22, 23, 30, 46, 70, 73, 77, 80). У матеріалах, що накопичувалися в період Великої Вітчизняної війни у відділах ЦК КП(б)У, зберігаються донесення, звіти, рапорти, доповідні та пояснювальні записки, стенограми бесід агентів, підпільників, партизанів, розвідників, зв'язкових, інших осіб, які перейшли через лінію фронту, а також уповноважених ЦК КП(б)У, секретарів підпільних партійних комітетів, командирів і бійців партизанських загонів та ін. Зазвичай, на основі даних документів, а також спецповідомлень, зведень, донесень Наркомату внутрішніх справ (НКВС) УРСР та Українського штабу партизанського руху (УШПР), оперативних груп ЦК КП(б)У при військових радах фронтів та політичних управлінь, що зосереджувалися в ЦК КП(б)У, готувалися зведені інформаційні повідомлення в ЦК ВКП(б) про адміністративний устрій на окупованій території України, стан економіки, культурне життя, настрої населення тощо⁴⁶.

Основна частина документів мала гриф «Цілком таємно». Вони, зазвичай, призначалися для оперативної роботи ЦК КП(б)У щодо організації підпільної та партизанської боротьби в тилу ворога. Поруч із інформацією про радянський рух опору, документи мають дані й про окупаційний режим. Серед них – зведення політичного управління Південного фронту про господарювання та методи пропаганди німецьких військ на захопленій території; розвідувального відділу штабу Південно-Західного фронту про управління, умови проживання, пропаганду та ставлення до військовополонених на окупованих територіях⁴⁷.

В огляді трофейних документів іноземної преси і агентурних матеріалів, підготовленому розвідувальним управлінням Червоної армії для ЦК ВКП(б), міститься інформація про заходи німецької влади в період з червня 1941 р. по березень 1943 р., зокрема, про плани економічного використання окупованих областей, територіальний поділ та адміністративні й військово-економічні органи влади, організацію допоміжної поліції, податки та збори з населення, заходи в сільському господарстві та промисловості, відновлення підприємств, умови праці, зарплату, кустарну промисловість, трудову повинність, вивезення робочої сили до Німеччини, продовольче постачання міського населення, грошову систему тощо⁴⁸.

В інформаційному повідомленні завідувача організаційно-інструкторського відділу ЦК КП(б)У А. Зленка завідувачу організаційно-інструкторського відділу ЦК ВКП(б) М. Шамбергу стосовно «нового ладу» на окупованій території України, датованому 16 грудня 1942 р., дається коротка характеристика адміністративного устрою, органів влади, репресивних заходів, що застосовувалися до місцевого населення, економічної політики, фінансів і торгівлі, стану шкіл та вищих навчальних закладів, медичної мережі тощо⁴⁹.

Цінна інформація зосереджена в повідомленнях секретарів обкомів та інших підпільних організацій, що направлялися до ЦК КП(б)У⁵⁰. Наприклад, у детальному огляді секретаря Чернігівського підпільного обкому партії О. Федорова, направленому в ЦК КП(б)У восени 1942 р., дається характеристика окупаційного режиму на території України (організація та структура органів місцевої влади, постачання продовольства і торгівля, освіта тощо)⁵¹. У повідомленні секретаря Ворошиловградського обкому (нині – Луганська область) від 20 березня 1943 р. є інформація про стан шкільної освіти⁵².

Дані щодо використання людських ресурсів на окупованій території викладені в доповідних записках УШПР до ЦК КП(б), в яких йдеться про заходи щодо вивезення населення України на роботи до Німеччини⁵³. Статистичні дані про вивезення жителів Сталінської (нині – Донецька) області містяться в повідомленні начальника управління Наркомату державної безпеки Сталінської області секретареві обкому КП(б)У, датованому 26 лютого 1944 р.⁵⁴. У справі № 522, оп. 23 зберігаються листи громадян, вивезених до Німеччини.

У справах відділів ЦК КП(б)У репрезентовані й оригінальні матеріали німецького походження. Серед них – документи для Рейхскомісаріату Україна з питань управління, адміністративного устрою, політики по відношенню до населення тощо (німецькою мовою)⁵⁵. У матеріалах сільськогосподарського відділу зберігаються вказівки німецького командування про практичне впровадження закону А. Розенберга «Про новий аграрний порядок»⁵⁶. У документах відділу агітації та пропаганди представлені оголошення та накази окупаційної влади з різних питань, у тому числі й агітаційну брошуру щодо аграрного закону⁵⁷. Крім того, накази, розпорядження, інструкції, оголошення, відозви та звернення, листівки

німецької окупаційної влади з різноманітних питань, а також бланки, посвідчення, перепустки, що діяли на окупованій території, зберігаються в матеріалах організаційно-інструкторського, загального та інших відділів ЦК КП(б)У⁵⁸. Серед них – відозва Київського міського комісара до населення міста Києва щодо виїзду на роботи в західні області, датована 11 жовтнем 1943 р.⁵⁹; листівки німецької окупаційної влади із закликом до українського населення їхати на роботи до Німеччини за 1943–1944 рр.⁶⁰. У справі № 390 (оп. 22) зберігаються два номери газети «Нове українське слово», що виходила в м. Києві (№ 163(178) від 17 липня 1942 р. та № 229 (547) від 30 вересня 1943 р. № 229 (547).

Цінними є також документи з фонду № 62 «Український штаб партизанського руху». Так, у фонді № 62, описі № 1 містяться доповідні записки, довідки Центрального та Українського штабів партизанського руху, НКВС УРСР про режим на тимчасово окупованій території України, зокрема, роботу промисловості, грошову систему, релігійні рухи, становище у великих містах; довідки Головного розвідувального управління Червоної армії, розвідвідділів Центрального та Українського штабів партизанського руху про примусову мобілізацію мирного населення до військових формувань і на роботи в Німеччину, злочини нацистських окупантів; а також доповідні записки, рапорти, протоколи допитів, повідомлення партизанів, інших осіб, які вийшли з тилу ворога, про становище на тимчасово окупованій території України. Інформація про політику окупаційної влади у соціальній та економічній сферах життя України наявна і в матеріалах окремих партизанських загонів та з'єднань (фф. 63–86, 88–130, 133, 160, 259–262).

Фрагментарно матеріали про окупаційний режим зустрічаються і в документах фонду № 7 «Центральний комітет ЛКСМУ», опис 10. Це, в основному, свідчення представників комсомольського підпілля та зібрані ними матеріали.

Як бачимо, документи ЦДАГО України стосуються різноманітних питань окупаційного режиму на території України в роки Великої Вітчизняної війни і є важливим історичним джерелом. Їх можна умовно поділити на документи німецького та документи радянського походження. У свою чергу, документи німецького походження, доцільно поділити на документи вищих органів влади Третього рейху та матеріали місцевих органів влади на окупованій території. Документи вищого нацистського керівництва розкривають основні аспекти окупаційної політики в захоплених східних регіонах, у тому числі й соціально-економічній сфері, а також взаємовідносини місцевого населення та « нової влади ». Вони були призначені для внутрішнього користування німецькими адміністративними, господарськими і поліційно-каральними окупаційними установами та, зазвичай, носили гриф «Цілком таємно».

¹ Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні : зб. документів і матеріалів / за ред. П. М. Костриби та ін. – К., 1963. – 487 с.; Історія застерігає: Трофейні документи про злочини німецько-фашистських загарбників та їхніх посіб-

ників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни / упоряд.: В. М. Нем'ятий та ін. – К., 1986. – 265 с.; Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945 : документы и материалы : в 3 т. / сост. Д. Ф. Григорович ; гл. ред. В. И. Юрчук. – К., 1985 та ін.

² Бабий Яр: человек, власть, история : документы и материалы : в 5 кн. Кн. 1 : Историческая топография. Хронология событий / сост.: Т. Евстафьева, В. Нахманович. – К., 2004. – 597 с.; Історія великих страждань. Нацистські табори для радянських військовополонених у м. Славуті на Хмельниччині: дослідження, документи, свідчення. – К., 2011. – 348 с.; Київ очима ворога: дослідження, документи, свідчення. – К., 2012. – 504 с.; Київ у дні нацистської навали (За документами радянських спецслужб) : наук.-докум. вид. / кол. упоряд.: Т. В. Вронська, А. В. Кентій, С. А. Кокін, О. Є. Лисенко, Г. В. Смирнов. – К. ; Львів, 2003. – 526 с. та ін.

³ Центральний державний архів громадських об'єднань України: путівник. – К., 2001. – 495 с.

⁴ Друга світова війна в документах ЦДАГО України (1939–1945 рр.): темат. покажч. / упоряд.: Т. Т. Гриценко, І. Л. Комарова, В. М. Мазур, О. П. Нечаєв, А. А. Соловйова. – К., 1998. – 53 с.

⁵ Архіви окупації. 1941–1944 / Держ. ком. архівів України ; упоряд. Н. Маковська. – К., 2006. – 872 с.

⁶ Від Полісся до Карпат. Карпатський рейд Сумського партизанського з'єднання під командуванням С. А. Ковпака (червень–вересень 1943 р.): очима учасників, мовою документів / упоряд.: А. В. Кентій, В. С. Лозицький. – К., 2005. – 304 с.; Власенко С. І. Документи про участь радянських партизанів у битві за Дніпро та визволення Києва восени 1943 р. (за фондом Українського штабу партизанського руху ЦДАГО України) // Битва за Дніпро. До 70-річчя визволення Києва від нацистських загарбників: зб. наук. пр.: матеріали Всеукр. наук. конф., м. Київ, 31 жовт. 2013 р. – 2013. – С. 95–104; Власенко С. І. Знахідка у фондах ЦДАГО України: Хрещатик у роки нацистської окупації // Архіви України. – 2011. – № 6. – С. 174–178; Власенко С. І. Евакуація сільського господарства України в період Великої Отечественной войны 1941–1945 гг. (по документам ЦГАООУ) // История. Память. Люди : материалы VI междунар. науч.-практ. конф., 18 окт. 2012, Алматы. – Алматы, 2013. – С. 105–115; Власенко С. І. Степовий рейд з'єднання партизанських загонів під командуванням М. І. Наумова (огляд документів ЦДАГО України) // Архіви України. – 2013. – № 5. – С. 103–121; Кентій А. В. Війна 1941–1945 рр. очима її учасників і очевидців (за документами ЦДАГО України) // Архіви України. – 2005. – № 1/3. – С. 474–487; Кентій А. В. Документи ОУН та УПА у фондах ЦДАГО України // Укр. іст. журн. – 2011. – № 2. – С. 202–222; Кентій А. В. Карпатський рейд Сумського партизанського з'єднання С. Ковпака у світлі архівних документів (за фондами ЦДАГО України) // Іст. журн. – 2005. – № 2. – С. 87–95; Партизанская война на Украине: Дневники командиров партизанских отрядов и соединений. 1941–1944 / кол. сост.: О. В. Бажан, С. И. Власенко, А. В. Кентий, Л. В. Легасова, В. С. Лозицкий (рук.). – М., 2010. – 670 с. та ін.

⁷ ЦДАГО України, ф. 166, оп. 2, спр. 2, 5, 6, 8, 11, 21, 22, 25, 37, 113, 117; оп. 3, спр. 141–147.

⁸ Там само, оп. 3, спр. 141, арк. 1–75; спр. 142, арк. 1–88.

⁹ Там само, спр. 143, арк. 1–42.

¹⁰ Там само, оп. 2, спр. 5, арк. 6.

¹¹ Там само, арк. 1.

¹² Там само, оп. 3, спр. 144, арк. 49–56.

¹³ Там само, арк. 3–48.

¹⁴ Там само, оп. 2, спр. 117, арк. 11–12 зв.

¹⁵ Там само, оп. 3, спр. 147, арк. 1–7.

¹⁶ Там само, арк. 7–10.

- ¹⁷ Там само, оп. 2, спр. 21, арк. 4–6.
¹⁸ Там само, оп. 3, спр. 144, арк. 58.
¹⁹ Там само, оп. 2, спр. 5, арк. 7–7 зв.
²⁰ Там само, спр. 5, арк. 2.
²¹ Там само, оп. 3, спр. 147, арк. 44–52.
²² Там само, оп. 2, спр. 8, арк. 26, 86.
²³ Там само, спр. 5, арк. 10.
²⁴ Там само, спр. 2, арк. 42–48.
²⁵ Там само, арк. 19, 41.
²⁶ Там само, арк. 17.
²⁷ Там само, спр. 5, арк. 9.
²⁸ Там само, спр. 5, 22, 112; оп. 3, спр. 147, 200.
²⁹ Там само, спр. 3, 12–20, 38–46, 102–107, 107а, 183, 310, 424, 425.
³⁰ Там само, оп. 3, спр. 147, арк. 18–35.
³¹ Там само, оп. 3, спр. 145, арк. 7–16.
³² Там само, арк. 17–23.
³³ Там само, оп. 2, спр. 186–189, 234, 340, 352; оп. 3, спр. 256–258.
³⁴ Там само, оп. 2, спр. 4, 10, 24, 33, 51, 52, 63, 65, 73, 79, 101, 108, 132, 146, 169, 175, 176, 179, 203–206, 208–211, 214, 217–220, 222, 224, 230, 232, 234–238, 243, 245–247, 249, 253, 254, 258, 259, 261, 264–266, 268, 270–273, 275, 277, 279, 280, 285, 286, 289, 291, 295–298, 300, 305, 306, 308, 339, 341, 342, 410, 423; оп. 3, спр. 243–249, 251–253, 259–261, 362.
³⁵ Там само, оп. 2, спр. 27, 28, 120, 309, 311; оп. 3, спр. 155–242.
³⁶ Там само, ф. 57, оп. 4, спр. 102–183.
³⁷ Там само, спр. 102, 103.
³⁸ Там само, спр. 122.
³⁹ Там само, спр. 134, 167–182.
⁴⁰ Там само, спр. 105, 107, 108, 110, 113, 116, 123–126, 129, 131.
⁴¹ Там само, спр. 107, арк. 2–3.
⁴² Там само, спр. 109, 117–120.
⁴³ Там само, спр. 118, арк. 2–4.
⁴⁴ Там само, спр. 109, 112, 121, 132.
⁴⁵ Там само, спр. 112, арк. 2–4, 5–7.
⁴⁶ Там само, ф. 1, оп. 22, спр. 8, 10, 12, 14, 16, 18, 22, 32, 58, 61, 63, 64, 76–82, 87, 91, 96, 117–120, 122, 123, 126, 184, 236, 552; оп. 23, спр. 39, 90, 124, 548, 549, 554, 660, 688, 3839, 3852.
⁴⁷ Там само, оп. 22, спр. 873.
⁴⁸ Там само, оп. 23, спр. 533, арк. 1–55.
⁴⁹ Там само, оп. 22, спр. 96, арк. 2–31.
⁵⁰ Там само, оп. 22, спр. 10, 553; оп. 23, спр. 42, 127, 553, 667; оп. 70, спр. 102.
⁵¹ Там само, оп. 22, спр. 10, арк. 149–196.
⁵² Там само, оп. 22, спр. 553, арк. 12–13.
⁵³ Там само, оп. 22, спр. 32, арк. 142–146; оп. 23, спр. 535, арк. 5–17.
⁵⁴ Там само, оп. 23, спр. 1062, арк. 26–27.
⁵⁵ Там само, оп. 23, спр. 40.
⁵⁶ Там само, оп. 80, спр. 745.
⁵⁷ Там само, оп. 70, спр. 114, 115.
⁵⁸ Там само, оп. 22, спр. 363, 390, 407, 412, 867; оп. 23, спр. 121, 528, 531, 532, 1062; оп. 70, спр. 114, 115, 999; оп. 80, спр. 745, 992, 993, 999.
⁵⁹ Там само, оп. 22, спр. 390, арк. 11 зв.
⁶⁰ Там само, оп. 23, спр. 1062, арк. 36; оп. 70, спр. 999, арк. 3–4 зв., 39.